În concluzie, se poate afirma că cel de-al cincilea volum al *Noului atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova și Bucovina*, a cărui apariție o semnalăm în aceste rânduri, dar pe care îl vom prezenta într-o recenzie viitoare mai detaliată, reprezintă o contribuție științifică remarcabilă în domeniul dialectologiei și al geografiei lingvistice românești și romanice. Alături de informația referitoare la studiul graiurilor populare din estul și nord-estul teritoriului dacoromân, el se caracterizează prin elemente de inovație atât la nivelul redactării materialului, cât și la cel al interpretării faptelor lingvistice. Pe lângă valoarea științifică incontestabilă a informației dialectale oferite, volumul se remarcă printr-o calitate grafică deosebită, precum și prin formatul adecvat, care facilitează consultarea lui.

ROZALIA COLCIAR
Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" al Academiei Române
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21
rozaliac@yahoo.com

FLORICA DIMITRESCU, *Din terminologia maladiei COVID-19 şi a „anturajului" său – anul 2020*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2022, 330 p.

Elaborată în bună măsură în vremea pandemiei COVID-19 şi apărută în perioada de domolire a bolii în întreaga lume, lucrarea pe care a publicat-o lingvista Florica Dimitrescu la finele anului trecut reprezintă, în esenţă, o judicioasă descriere a vocabularului pandemic românesc. Mai exact, avem a face cu o inventariere cvasicompletă şi cu o analiză atentă a multora dintre cuvintele aflate în strânsă legătură cu maladia deja precizată şi ivite odată cu declanşarea acesteia la nivel global şi cu răspândirea ei şi în România.

Este vorba despre acele unităţi lexicale (neologice sau create pe tărâmul limbii române) care au fost identificate şi repertoriate de către autoare în diverse publicaţii, cu o mai mare sau mai redusă circulaţie, ori pe site-urile unor platforme de ştiri.

Încă de la început, spre a ne călăuzi prin labirintul cuvintelor pandemice, Florica Dimitrescu consideră că este importantă menţionarea acelor *Surse* (p. 9–11) pe care s-a bazat cercetarea, ca, de altfel, şi întocmirea unei liste de *Abrevieri* (p. 13), ceea ce facilitează lectura acestei cărţi, aflată întru câtva la limita dintre terminologie şi neologie.

Înainte însă de a intra în „miezul problemei", considerăm important să precizăm că, până în prezent, Florica Dimitrescu a mai publicat şi alte (culegeri de) studii în care sunt abordate aspecte strâns legate de dinamica lexicală (veche şi/sau actuală) a românei, dintre care se detaşează *Dinamica lexicului românesc. Ieri şi azi* (Cluj-Napoca/Bucureşti, Editurile Clusium & Logos, 1995, 335 p.), *Teme lexicale actuale – începutul secolului al XXI-lea* (Bucureşti, Editura Academiei Române, 2014, 427 p.), *Aspecte din istoria lexicului limbii române – sfârşitul sec. al X-lea – începutul sec. al XXI-lea* (Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2018, 466 p.), toate acestea fiind apropiate tematic cu lucrarea recenzată în rândurile de faţă.

Cât priveşte subiectul tratat în paginile acestei „radiografii lingvistice", acesta a mai fost abordat în studii punctuale şi de către alţi specialişti, străini sau români (a se consulta, de exemplu, https://www.btb.termiumplus.gc.ca/publications/covid19-fra.html, https://bu.univ-amu.libguides.com/c.php?g=679422&p=4842726, https://data.europa.eu/data/datasets/covid-19-multilingual-terminology-on-iate?locale=en, https://apubb.academia.edu/CristinaVarga).

În prima secţiune a inventarului lexical, sugestiv intitulată *Gânduri de început* (p. 15–28), Florica Dimitrescu îşi justifică oarecum demersul investigativ, afirmând că unul dintre domeniile cel mai adesea aflate sub semnul dinamicii şi al înnoirii lexicale este cel medical, iar, prin această carte,

îşi propune să arate „cum o boală recentă – COVID-19 – devenită, din păcate, familiară întregii omeniri în mai puţin de un an, a ajuns să-şi creeze un adevărat «imperiu» lexical, care, în mare parte, s-a răspândit cu o iuţeală nemaiîntâlnită în alte cazuri, fiind alcătuit din termeni noi, dar şi din alţii vechi, care însă au căpătat accepţii deosebite sau se găsesc în sintagme create *ad-hoc* ori figurează în diverse sigle, dintre care unele au devenit unanim cunoscute, în ciuda împrejurării că sunt extrem de recente” (p. 15).

Spre o mai bună înţelegere a subiectului circumscris, lingvista îşi propune să explice cinci termeni majori, mai vechi ori mai noi (*pandemie, coronavirus, COVID-19, SARS-CoV-2 şi VUI-202012/01*), ce reprezintă chei de acces spre conţinutul cărţii şi, prin urmare, spre descifrarea multora dintre semnificaţiile noilor unităţi lexicale repertoriate. Pentru aceasta, s-a făcut apel şi la lucrări lexicografice de referinţă, româneşti (DEX, DOOM, MDA, DAN, DM) şi străine (DM Oxford).

Tot în această primă parte, Florica Dimitrescu precizează perioada pe care a avut-o în vedere (18 ianuarie 2020 – finele anului 2020) pentru excerptarea materialului faptic, ca, de altfel, şi principalele studii lexicale elaborate de către lingvişti în perioada răspândirii COVID-ului şi în strânsă legătura cu acesta (Rodica Zafiu, Gabriela Pană Dindelegan, Ioan Milică, Melania Roibu etc.), la care se adaugă contribuţiile câtorva medici la descrierea unor aspecte clinice, epidemiologice, patogene ori farmacoterapeutice privitoare la pandemie (V. Voicu, C. Cernescu, Irinel Popescu, Laurenţiu Şoitu), toate menţionate în *Bibliografie*.

Următorul capitol al cărţii (II. *Materialul lexical extras din presa românească în anul 2020 referitor la COVID-19 sau la anturajul acesteia*), cel de-al doilea (p. 29–158), este împărţit în trei subsecţiuni, inegale ca întindere, dar oarecum complementare.

În prima subsecvenţă (II.1. *Inventar lexical*) (p. 29–148), Florica Dimitrescu îşi avertizează publicul cititor, mai mult sau mai puţin cunoscător, asupra modului în care a fost concepută cartea şi cum a fost „filtrată” informaţia, spre a fi înţeleasă în manieră adecvată: „Din capul locului, subliniem că textul prezentat aici a fost scris cu adresă specială pentru omul obişnuit din ţara noastră, fără cunoştinţe speciale de medicină, dar interesat să cunoască o serie de elemente din actualitatea medicală referitoare la boala COVID-19, care a bulversat omenirea în întregul ei.” (p. 29)

În continuare, aşa cum ne-a obişnuit în alte lucrări de asemenea factură, autoarea ne oferă câteva detalii privitoare la structura internă a cărţii şi la modul în care s-a transpus informaţia în inventarul lexical realizat, respectiv lemele inventariate. Acestea ilustrează prezenţa în română a unor termeni medicali noi – cuvinte, sintagme sau acronime (de pildă, *lockdown, genetică secvenţială, coronavirus, COVID-19* etc.), a unor termeni actuali din medicină ori farmacie sau în strânsă legătură cu aceste domenii (*biolaborator* sau *Dexametazonă*) şi a unor termeni din „anturajul” celor două categorii (*declaraţie pe propria răspundere, aerosol*).

Cât despre integrarea lemelor în inventar, aceasta s-a făcut în două maniere; în primul caz, s-au inclus termenul în chestiune, sintagma, acronimul respectiv şi unul sau mai multe citate ilustrative, iar, în cel de-al doilea, s-a reţinut termenul, sintagma sau acronimul, însoţit de o simplă trimitere la un alt element înregistrat, la rândul său, în lista de cuvinte/de termeni (de exemplu, *educaţie faţă în faţă*, – v. *educaţie online*; PIMS acr., – v. *sindrom inflamator multisistem*; acr. engl. *Pediatric Inflammatory Multisystem Syndrome*). Autoarea menţionează şi faptul că nu au fost explicaţi şi termeni comuni (de pildă, *fiţă* sau *pisică*), prezenţi în lucrările lexicografice, chiar dacă au fost introduşi în glosarul pandemic. Prezenţa acestora în lista de cuvinte se justifică prin aceea că fac parte „din anturaj”.

Nu este ignorată nici perspectiva etimologică, trimiterile făcându-se prin două modalităţi principale: pe de o parte, s-a apelat la prepoziţia *din*, care este menţionată pe lângă termeni independenţi ori sintagme, în situaţiile în care „cuvintele din română au preluat terminologia dintr-o limbă străină, indiferent de ordinea cuvintelor” – *antiepidemic* adj. „Ruanda a solicitat ajutorul a cinci roboţi antiepidemici pentru a lupta împotriva pandemiei” R. l. 27 V 2020, p. 2; din engl. *anti-epidemic* (p. 31), iar, pe de altă parte, s-a făcut o trimitere prin *cf.* „la cuvinte şi la sintagme atunci când chiar şi un singur element component sau cuvânt al sintagmei din limba străină a fost tradus în româneşte, de exemplu: *apendicită acută* sint. s. – v. *comorbiditate activă*; cf. fr. *appendicite aiguë*.” (p. 31)

Tot legat de etimologie, Florica Dimitrescu a considerat oportun să evidenţieze printr-o menţiune specială („*termen*. (*acr*.) *internaţional*") caracterul universalităţii unui termen (*COVID-19*), iar, în cazuri punctuale, „dacă un anumit element lexical a beneficiat de interesul unor cercetări ale generoasei tematici puse în discuţie, va avea indicaţiile bibliografice la cunoştinţa cărora" (p. 32) a pu tut ajunge.

După aceste lămuriri necesare pentru înţelegerea redactării glosarului pandemic, lingvista bucureşteană trece la prezentarea inventarului lexical constituit, nu înainte de a ne avertiza că „nu trebuie să fim surprinşi dacă alături de lexicul specific medical se află numeroase alte lexeme ale limbii comune – cunoscute, în genere, de masele largi – care figurează, în genere, [sic!] în anturajul celor dintâi." (p. 32)

Autoarea a integrat în filele cărţii câteva sute de termeni (compuşi sau nu, populari sau ştiinţifici) şi sintagme de aceeaşi factură legate de terminologia maladiei COVID-19, însă, din raţiuni obiective, nu-i vom menţiona pe toţi, ci doar vom oferi câteva exemple ilustrative (*adenovirus*, *ambulanţier*, *anticoronavirus*, *antiCOVID*, *centru de permanenţă*, *coronavirus*, *covideală*, *covidocraţie*, *covido-sceptic*, *door to door*, *doză de vaccin*, *infecţie bacteriană*, *infestat*, *izolare voluntară la domiciliu*, *kit de recoltare*, *lecţie online*, *muncă la distanţă*, *nuntă-focar*, *plan roşu*, *platou*, *spital modular*, *telemuncă*, *termoscana*, *vaccin-candidat*, *zonă roşie* etc.).

Inventarul lexical este completat cu o listă de nume proprii (II.2. *Nume proprii de persoană*), aflate în legătură cu termenii anteriori sau care reprezintă numele unor specialişti care s-au arătat interesaţi de terminologia pandemiei, s-au implicat activ în eradicarea bolii ori s-au exprimat în legătură cu aceasta (Raed Arafat, Ion Cristoiu, Antony Fauci, Klaus Iohannis, Madonna, Radu Lupescu, Ioan Milică, Gabriela Pană Dindelegan, Marcel Vela, Rodica Zafiu etc.), completată cu o alta în care sunt incluse nume de locuri (II.3. *Nume proprii geografice*) şi ele în strânsă legătura cu subiectul în discuţie şi precizate în inventar (Africa de Sud, Capitala, China, Franţa, România, Wuhan etc.).

Secţiunea a 3-a a cărţii (III. *Succint istoric al bolii COVID-19 şi al antidoturilor acesteia*) este rezervată unor discuţii privitoare la epidemiile anterioare şi la implicaţiile societale ale acestora, ca, de altfel, şi la COVID-19 ori la remediile descoperite şi la variantele virusale dezvoltate (Alfa, Beta, Gamma etc.).

La acestea, se adaugă şi o trecere în revistă a unor momente (primele trei luni ale anului 2020) din devenirea lexicului pandemic românesc, exemplele reţinute pentru inventar fiind edificatoare, permiţând chiar identificarea a patru straturi lexicale diferite, respectiv: (1) elemente medicale specifice bolii (*COVID-19*, *anticoronavirus*, *noul coronavirus*, *ribovirus*, *SARS-CoV-2*, *virion* etc.); (2) cuvinte şi sintagme cu alt sens, determinat de pandemia actuală, decât cel prezent în DEX (*contact*, *distanţare fizică*, *distanţare socială*, *distanţă*, *izolator*); (3) termeni ai limbii comune care aparţin şi altor terminologii ale limbii române, de pildă limbajului muncii (*muncă*, *muncă la domiciliu*, *telemuncă*), al elevilor (*bullying*, *şcoală „smart*"), al zoologiei (*liliac*, *pangolin*, *zibetă*) sau din alte domenii (*buncăr*, *conectat*, *intracomunitar*, *sezonalitate* ş.a.); (4) cuvinte şi sintagme folosite mai demult în medicina generală (*anestezist*, *antiviral*, *carantină*, *infectat*, *infestat*, *medic-erou*, *pneumonie virală*, *vaccin*, *ventilator* etc.).

În viziunea autoarei, cele mai importante rămân primele două categorii, în care sunt incluse „elemente lexicale inexistente anterior sau cu o altă semnificaţie înainte de apariţia bolii COVID-19, dar acum determinate de aceasta în mod indirect" (p. 170).

În cea de-a patra parte (IV. *Încercare de organizare a elementelor lexicale cuprinse în INVENTAR*), Florica Dimitrescu grupează materialul faptic adunat în dicţionar, analizându-l în detaliu şi mărturisind că avem a face cu o clasificare „absolut personală", care, pe alocuri, lasă impresia unui „material de lucru", care oricând poate fi reaşezat, chiar dacă este oarecum unitar (din motive obiective, vom oferi doar câteva exemple edificatoare la unele categorii).

Astfel, s-a trecut la clasificarea materialului faptic ţinându-se seama de anumite constante, precum: IV.1. *Criteriul formal – totalitatea literelor*, ce are în vedere împărţirea nomenclaturii din inventar în trei categorii (în fiecare dintre acestea, termenii fiind aşezaţi în ordine alfabetică): (1) termeni independenţi (*adenovirus*, *anestezist*, *antimască*, *avion-ambulanţă*, *biodisponibilitate*, *carantina*, *decompensa*, *epidemic*, *hidroalcoolic*, *izola*, *letal*, *Maguen*, *noncovid*, *pacient*, *salient* etc.);

(2) sintagme (*agent patogen*, *Agenţia Europeană a Medicamentului*, *biocid tip TP 22*, *declaraţie pe propria răspundere*, *genetică secvenţială*, *lecţie online*, *paravan protector*, *scaner termic*, *vaccin oral*, *zădărnicirea combaterii bolilor* etc.) şi (3) acronime (*2019CoV*, *ADN*, *DSP*, *ISU*, *JAMA*, *RT-PCR*, *UPU*); IV.2. *Criteriul semantic – totalitatea literelor. Sistematizare semantică a terminologiei din INVENTAR*.

În această ultimă subsecţiune, ne aflăm în prezenţa unei încercări sistematice de grupare a termenilor în funcţie de anumite arii tematice (medicale şi/sau spitaliceşti). Este vorba despre 1. *Clasa terminologiei medicale*, în care sunt incluşi termeni ce ţin de: (1) măsuri preventive (*ambulatoriu*, *imunitate*); (2) procedeele medicale, metode sau tratamente (*antiepidemic*, *autoizola*, *secvenţare*); (3) denumiri de maladii, infecţii, de agenţi patogeni (*beta-coronavirus*, *infecţie respiratorie*, *rotavirus*); (4) medici şi personalul auxiliar din spitale (*ambulanţier*, *imunologist*, *expert în boli infecţioase*, *virolog*); (5) fazele bolii COVID-19 (*preepidemic*, *oraş-focar*, *pacient zero*); (6) medicamente, companii farmaceutice (*anticolesterol*, *Hidroxiclorochină*, *placebo*); (7) aparatură medicală (*concentrator de oxigen*, *kit de recoltare*, *izoletă*, *scaner termic*); (8) instituţii cu specific medical, asocieri, grupări (*Terapie intensivă – ATI*, *Societatea Română de Epidemiologie – SRE*); (9) simptome (*ageuzie*, *depresie*, *detresă*, *mialgie*); (10) tipuri de spitale (*mall de sănătate*, *spital-Covid*, *spital-suport*); (11) roboţi (*Mazor X*, *robot medical*, *robotaxi*); (12) animale care răspândesc virusul (*liliac*, *macac rhesus*, *pangolin*).

Acesteia îi urmează 2. *Clasa domeniilor conexe medicinei*, în care sunt integrate elemente lexicale ce se referă la: (1) acţiuni, persoane negative (*antigen*, *atac cibernetic*, *imagine-fake*, *no name*); (2) educaţie, şcoală (*comisar pentru criza COVID*, *învăţământ hibrid*, *scenariu online*); (3) condiţii de muncă în timpul pandemiei (*an de lucru comprimat*, *muncă la distanţă*, *teleangajat*); (4) elemente financiare (*coronabond*, *pandemie a datoriilor*, *stimulent de risc*); (5) formaţii amuzante, ironice, curiozităţi (*carantihnă*, *covidiot*, *virusache*); (6) elemente cromatice (*cod portocaliu*, *scenariu verde*, *zonă roşie*); (7) circulaţie, mijloace de transport (*ambulanţă aeriană*, *culoar de tranzit*, *pilot de ambulanţă aeriană*); (8) grafice statistice (*cocoaşă*, *incidenţa cazurilor noi*, *platou*); (9) hobbyuri (*cititul*, *grădinăritul*); (10) vestimentaţie, modă (*combinezon alb*, *eşarfă multifuncţională*); (11) alimentaţie (*chia*, *ţuică*, *usturoi*); (12) acte necesare în diferite perioade ale pandemiei (*certificat de imunitate*, *paşaport COVID-19*, *taxă de coronavirus*); (13) saluturi gestuale (*atingerea coturilor*, *atingerea pumnilor*); (14) cuvinte dotate cu noi semnificaţii (*cocoaşă*, *contact*, *distanţare*, *izolator*).

Această încadrare a termenilor în diferite clase semantice şi observarea atentă a materialului faptic cules i-au permis Floricăi Dimitrescu să constate că numărul sintagmelor este mult mai mare decât al termenilor unici, situaţie explicabilă prin faptul că „procedeele clasice de formare a cuvintelor precum sufixarea, prefixarea sunt mai puţin evidente, apărând ceva mai rar decât sintagmele care, fiind alcătuite din mai multe cuvinte, au marele avantaj de a «explica» mai clar noile semnificaţii, asemănându-se, într-un fel, cu cuvintele compuse, pe care le întrec pentru că dispun de un «arsenal» semantic ceva mai bogat” (p. 207).

Legate de criteriul semantic sunt şi cele câteva remarci asupra modului în care pandemia a influenţat sub raport lexical două dintre compartimentele esenţiale ale devenirii omului şi ale dezvoltării culturale a acestuia, respectiv *Şcoala în perioada pandemiei de COVID-19* (şcoli şi universităţi) (p. 208–213) şi *Câte ceva despre literatură şi alte elemente culturale din vremea pandemiei* (p. 213–217).

Următoarele două criterii avute în vedere de către Florica Dimitrescu sunt: IV.3. *Criteriul cronologic* (p. 217–219) şi IV.4. *Criteriul etimologic* (p. 219–243), fără de care analiza vocabularului pandemic ar fi incompletă.

Sunt umărite două dintre influenţele majore asupra limbii române (limbile franceză şi engleză) + influenţele secundare (italiană, ebraică, germană japoneză, quechua, rusă), primele având un rol însemnat în configurarea terminologiei medicale româneşti (atât în ceea ce priveşte termenii independenţi ori sintagmele specifice, cât şi în ceea ce priveşte acronimele – adaptate sau preluate ca atare). Nu sunt lăsate în afara discuţiilor nici formaţiunile lexicale româneşti: termeni independenţi (*antepreşcolar*, *antibotniţă*, *pandemiat*), sintagme (*abandon şcolar*, *ambulanţă aeriană*, *cartonaş verde*, *Inspecţia Muncii*) ori acronime (*ANPC*, *ATI*, CEDO, *ISU*, *PNRR*).

Acestor criterii esenţiale în analiza cuvintelor, li se adaugă şi altele avute în vedere de către autoare, şi anume IV.5. *Criteriul familiilor de cuvinte* (p. 243–249) şi IV.6. *Criteriul părţilor de vorbire* (p. 249–251), prin aplicarea cărora se poate întregi analiza obiectivă a „recoltei lexicale pandemice" (a se vedea explozia de termeni „covidici", având ca bază derivativă acronimul COVID-19 – peste 80 de formaţii noi; p. 247–248).

Analiza este întregită şi cu unele discuţii bine conduse de către Florica Dimitrescu, în care este relevată importanţa bogăţiei sinonimice ştiinţifice (medicale) româneşti (IV.7. *Din sinonimia ştiinţifică a anului 2020 – cazul pandemiei de COVID-19*), una dintre cele mai însemnate la nivel european, explicabilă prin influenţe externe şi prin creaţii ori inovaţii interne, ce au dus la constituirea unor adevărate serii sinonimice (de la două la douăzeci şi nouă de elemente lexicale aferente) (p. 251–267).

Noutatea în privinţa bogăţiei sinonimice a limbii române din timpul pandemiei este dată de faptul că a avut loc o răsturnare de situaţie, în sensul că este vorba despre „alcătuirea noilor sinonimii nu, conform tradiţiei, din două sau mai multe cuvinte independente, ci despre formarea acestora din două sintagme (*mască etanşă – mască respiratorie*, *spital COVID – spital de izolare*). Acest nou «tipar» nu mai reprezintă o simplă «tendinţă», ci o «realitate», prin caracterul său predominant, cel puţin în domeniul medical supus cercetării în lucrarea de faţă" (p. 266).

Gândurile de sfârşit (partea a V-a; p. 269–278) întregesc prima parte a studiului (*Gânduri de început*), retrasându-se succint întregul excurs analitic pe care şi l-a propus autoarea să-l realizeze în paginile acestei cărţi, în care se oglindeşte bogăţia lexicală pandemică din anul de graţie 2020, moment-cheie al mersului societăţii româneşti.

Bibliografia de la final (p. 279–288), împreună cu cei doi indici (*Indice de cuvinte*, p. 325) şi *Indice de nume*; p. 326–330), ne ajută să înţelegem mai bine demersul şi să parcurgem cu atenţie sporită analiza pe care lingvista bucureşteană şi-a propus să o realizeze.

Suntem convinşi că această radiografie a terminologiei maladiei COVID-19 şi a „anturajului" său (bun sau rău) nu va trece neobservată şi îi va îndemna pe toţi cei interesaţi de lexicul limbii române, fie aceştia specialişti sau nu, să se aplece mai cu stăruinţă asupra cuvintelor inedite ori a celor «curioase», în ciuda faptului că pot fi, în mare parte, creaţii efemere.

Neobosită culegătoare de *cuvinte recente* din română, dar nu numai, Florica Dimitrescu a profitat din plin de acest moment de intensă dinamică lexicală, oferindu-ne tuturor un studiu complex, plăcut la lectură şi plin de învăţături, nu numai lexicale, ci şi medicale.

ADRIAN CHIRCU
Universitatea Babeş-Bolyai
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, Str. Horea, nr. 31,
adichircu@hotmail.com

SILVIA ILUȚ, *Diminutivarea cuvintelor în limba română. O abordare psiholingvistică*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2022, 331 p.

Având la bază teza de doctorat cu același titlu și prefațată de Oliviu Felecan, în calitate de coordonator științific al demersului doctoral al autoarei, prezenta cercetare oferă un unghi de abordare inedit, în ceea ce privește fenomenul diminutivării în limba română. Perspectiva aduce în discuție atât „rezolvarea" lingvistică (fenomen supus derivării sufixale), dar, mai ales, introspecția psihologică în identificarea resorturilor intime în opțiunea locutorului pentru utilizarea unor astfel de lexeme în diferite contexte de comunicare.